

20

OMZIEN 2020

Scheidend dijkgraaf Tanja Klip-Martin over droogte:

'PLEISTERS PLAKKEN HEEFT GEEN ZIN MEER'

2020 was het jaar van de droogte. Tanja Klip-Martin, die deze maand na bijna acht jaar afscheid neemt als dijkgraaf van waterschap Vallei en Veluwe, roert zich in het publieke debat over het watersysteem. 'Waterslurende gewassen passen niet meer op de hoge zandgronden.'

TEKST DORINE VAN KESTEREN
FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

Wie heeft een creatief idee om water te vast te houden en de grondwatervoorraden aan te vullen? Die vraag legde waterschap Vallei en Veluwe deze zomer voor aan de grondeigenaren in zijn werkgebied. De beste plannen komen in aanmerking voor een financiële bijdrage van het waterschap, dat daarvoor in totaal 400.000 euro beschikbaar heeft. "Met deze regeling stimuleren en inspireren we mensen om actief na te denken over droogtebestrijding", zegt dijkgraaf Tanja Klip-Martin. "Dit levert mooie resultaten op. Een van de aanvragers is bijvoorbeeld een kweker die druppelirrigatie wil toepassen op zijn perceel van 8.000 vierkante meter. Hij graaft druppelsslangen in op een diepte van 10 tot 15 centimeter en realiseert zo een grondwaterbesparing van maar liefst 60 procent." Het waterschap kwam met deze extra stimuleringsregeling omdat onorthodoxe tijden om onorthodoxe maatregelen vragen. "We hebben drie extreme jaren achter de rug. 2018 begon met veel regen en hoge grondwaterstanden, maar daarna volgde een droge periode met hoge temperaturen. Op 2 juli hebben we toen een verbod ingesteld om water te onttrekken uit kanalen, beken en sloten. Dat is ruim zes maanden van kracht geweest – uniek in de geschiedenis van ons waterschap. Ook 2019 en 2020 gingen nat en gunstig van start, maar naarmate het jaar vorderde, zagen we dat de grondwaterstanden op de Veluwe zich niet herstelden. Door de samenstelling van de bodem gaat dat daar heel traag. In 2019 hebben we begin juni het onttrekkingsverbod ingesteld en dit jaar in mei. Je ziet, kortom, dat dit steeds eerder in het jaar al nodig is."

Wat betekent dat?

"De droogte vereist op langere termijn een andere manier van denken. De klimaatverandering uit zich in extreme weertypes: lange perioden van droogte die afgewisseld worden met heftige regenval. Vroeger, nog niet eens zo heel lang geleden, was ons klimaat veel gematigder. Ons watersysteem dateert uit die tijd. Maar onder de huidige omstandigheden werkt dat niet meer. Per saldo valt er in Nederland meer regen dan industrie, natuur, boeren en particulieren met elkaar verbruiken, maar we weten dat >

‘Het zou verstandig zijn om de naaldbomen op de Veluwe voor een deel te vervangen door loofbomen’

water niet voldoende vast te houden. We moeten dus toe naar een systeem dat dat wél kan, een systeem met retentiegebieden, stuwen en groene stuwen van begroeiing en beplanting. De keerzijde hiervan is wel dat er wateroverlast kan ontstaan als het heftig regent – en dat zullen we moeten accepteren.”

Dit heeft ook consequenties voor de ruimtelijke inrichting.

“In dit verband citeer ik het Adviescollege Stikstofproblematiek: niet alles kan overal. Vroeger was het grondgebruik maakbaar, aangezien het waterschap wel zorgde dat het water ergens naartoe werd gebracht of juist werd weggepompt. Maar die tijd is voorbij. Nu er schaarste of zelfs een tekort aan grondwater ontstaat, moeten we af van het ‘peil volgt functie’-adagium. Op dit moment zijn er bedrijven gepositioneerd op plekken waar het water niet gemakkelijk te krijgen is. Of waar gewassen juist natte voeten krijgen. De teeltkeuze moet dus voortaan voortvloeien uit de (on)mogelijkheden in een bepaald gebied. Bedrijven met waterslurende gewassen en andere grote bedrijven die erg veel grondwater gebruiken, passen niet meer op de hoge zandgronden. Ook over het type beplan-

ting moeten we nadenken. Het waterverbruik op de Veluwe bijvoorbeeld is voor 80 procent verdamping. Er staan hier heel veel naaldbomen en die verdampen procentueel gezien het meeste, omdat ze het hele jaar door groen zijn. Het zou dus verstandig zijn om deze voor een deel te vervangen door loofbomen. Maar dan moet het waterschap wel eerst in gesprek met Staatsbosbeheer.”

U pleit ook voor alternatieve bronnen voor drinkwater.

“De drinkwaterproductie legt een groot beslag op de grondwatervoorraden en naar verwachting groeit de vraag in 2040 met 30 procent. Het is daarom het overwegen waard om het aantal bronnen uit te breiden. Niet alleen met gronden oppervlaktewater, maar ook met kwel en bewerkt effluent uit rioolzuiveringsinstallaties. Wij hebben een pilot uitgevoerd ten behoeve van een toekomstige waterfabriek in Wilp, nou, dat effluent is zó schoon dat je het na een extra behandeling mogelijk als basis voor drinkwater kunt gebruiken. Tegelijk moeten we het verbruik van drinkwater verminderen. Het is goed dat de drinkwaterbedrijven veel doen aan bewustwording onder burgers en bedrijven. Ik schat in,

hoewel wij daar natuurlijk niet over gaan, dat ook een prijsprikkel kan helpen. Daarnaast is het zaak om te onderzoeken hoe het water efficiënter kan worden gebruikt. Zo zijn wij samen met de papierindustrie in Eerbeek aan het kijken of we daar een soort waterrotonde kunnen realiseren, zodat het proceswater wordt schoongemaakt en hergebruikt. Want in veel industriële processen hoeft het water niet van drinkwaterkwaliteit te zijn. Ik kan mij ook voorstellen dat drinkwaterbedrijven afstappen van het beleid dat ze jaarrond voor dezelfde regio dezelfde bron gebruiken. Wissel eens tussen bronnen, al naar gelang er veel of weinig regen is gevallen, of win een aantal maanden elders voor een bepaalde regio.”

Waterschappen krijgen het verwijt dat water afvoeren nog altijd hun mantra is.

“Ik heb het gevoel dat dat inmiddels ook een mantra is geworden. Het klopt namelijk écht niet meer. Ons eigen waterschap en ook andere waterschappen zijn juist heel actief bezig om water vast te houden. Op de Veluwe maken we de beken ondieper en natuurlijker, laten ze begroeien en meer meanderen, zodat ze het water niet meer recht en zo snel mogelijk afvoeren

'Bedrijven met waterslurpende gewassen en bedrijven die erg veel grondwater gebruiken, passen niet meer op de hoge zandgronden'

naar de randmeren. En dat heeft effect: de beken zijn gevulder, het water krijgt de tijd om in de bodem te trekken en de biodiversiteit neemt toe.

Voor de lange termijn denken we na over het aanleggen van klimaatmantels op de flanken van de Veluwe. Die kunnen tegendruk bieden aan de kwel, die nu door de druk van de zandpakketten onder de randmeren door verdwijnt richting Flevoland en daar wordt weggepompt naar het IJsselmeer. Zonde, want dat is prachtig schoon water. Op oude kaarten hebben we gezien dat er honderden jaren geleden en nog tot in de negentiende eeuw ook zulke stroken moeras en veengebieden waren."

Vitens-directeur Jelle Hannema heeft het over 'wildwest'-toestanden bij het gebruik van grondwater.

"Grondwater is geen eindeloze bron: we hebben nu 150 miljoen kubieke meter minder grondwater ter beschikking onder de Veluwe dan honderd jaar geleden. Ik ben het met Hannema eens dat we het gebruik ervan strakker moeten reguleren. Dit begint bij informatie over welke onttrekkingen wanneer, waar en door wie plaatsvinden. Als de nood aan de man komt, kan je >

ook gaan nadenken over betaalconstructies. Dat is wel lastig, aangezien (grond)water van ons allemaal is. Uiteindelijk gaat het om bewustwording, het besef dat er voor jou en je kinderen misschien nog wel voldoende grondwater is, maar voor je achterkleinkinderen niet meer.”

Wat bedoelt u met ‘grensontkennend’ samenwerken?

“Dat is de essentie van mijn betoog. De problemen rond droogte en wateroverlast kunnen we niet alleen binnen het watersysteem oplossen. In een dichtbevolkt, klein land als Nederland zijn er raakvlakken met natuur, woningbouw, landbouw en energie. De stikstofkwestie bijvoorbeeld is op sommige plaatsen in ons werkgebied deels op te lossen in samenhang met het watersysteem. Daar waar het grondwater heel kalkrijk is, kan een hoger grondwaterpeil namelijk de verzuring van de stikstof neutraliseren. Dit brengt met zich mee dat waterschappen het niet alleen kunnen. We moeten en willen samenwerken met tal van partijen: gemeenten, provincies, Staatsbosbeheer, de landbouwsector, grondbezitters, bedrijfsleven, Rijkswaterstaat. De complexiteit van de opgaven laat geen ruimte voor bestuurlijke kennesinne, we moeten juist over de schutting heen kijken en kennis en informatie delen. Met

gemeenten zitten we al aan tafel over hun omgevingsplannen en energiestrategieën. Met de provincies moeten we het eens worden over de functietoedeling in een gebied. Het natuurlijk water- en bodemsysteem moet daarbij leidend zijn. Een andere kwestie zijn de normen uit het Nationaal Bestuursakkoord Water, die onder meer voorschrijven dat grasland slechts één keer in de tien jaar onder water mag staan. Dat gaan we niet meer redden in een watersysteem dat water vasthoudt.”

Tanja Klip-Martin (1954) studeerde kunstgeschiedenis. Sinds 2013 is ze dijkgraaf van het waterschap Vallei en Veluwe. Daarvoor werkte ze onder meer bij het Noord-Brabants Museum en was ze wethouder in Coevorden en gedeputeerde in Drenthe. Sinds 2016 is ze lid van de VVD-fractie in de Eerste Kamer.

‘We zijn met de papierindustrie in Eerbeek aan het kijken of we daar een soort waterrotonde kunnen realiseren, zodat het proceswater wordt schoongemaakt en hergebruikt’

Welke rol ziet u hierbij voor de waterschappen?

“Voorloper zijn, perspectieven schetsen, slimme koppelingen maken met andere maatschappelijke en ruimtelijke vraagstukken, zaken agenderen. Dat gebeurt nu al. Een voorbeeld: het beheer van grondwater is versnipperd geregeld in Nederland. Waterschappen gaan daarover, maar het diepe grondwater voor bijvoorbeeld geothermie is een zaak van het Rijk. En de provincie gaat over hoeveelheden van meer dan 150.000 kubieke meter voor drinkwater of energie. Maar al die verschillende grondlagen hebben wel degelijk met elkaar te maken. Dat vergt dus intensieve samenwerking en in sommige regio’s nemen waterschappen daarvoor het initiatief.”

Uw aanpak vergt bestuurlijke moed.

“We kunnen nu pleisters plakken, maar als we een toekomstbestendig, klimaatrobuust watersysteem willen, dan moeten we keuzes maken. Het is noodzakelijk om na te denken over het beëindigen of verplaatsen van functies op bepaalde plekken. Dan

gaat het niet alleen om landbouw-, maar ook om natuurgebieden. Met z’n allen moeten we dat gesprek voeren en vervolgens moet er democratische besluitvorming over plaatsvinden. Voor nu is het al dapper om dit onderwerp überhaupt te agenderen. Het is altijd gemakkelijker om op korte termijn de kool en de geit te sparen dan om een langetermijnvisie te presenteren waaraan gevolgen vastzitten.”

U gaat weg op het moment dat het spannend wordt. Jammer?

“Natuurlijk, maar het lot van een openbaar bestuurder is dat je nooit alles kunt afmaken waaraan je begonnen bent. Ik ga mijn werk missen. Ik haal graag de uitspraak van Confucius aan dat je nooit meer hoeft te werken als je een baan hebt die bij je past. Zo heb ik dat ook echt ervaren de afgelopen acht jaar. Dijkgraaf is de mooiste baan van Nederland. Maar voor alles is een tijd, ik ben 66. Ik heb natuurlijk wel het geluk dat ik nog lid ben van de Eerste Kamer. Daar kan ik nu de waterportefeuille gaan behartigen – iets wat tot nu toe niet kon.” •